עין משפט
נר מצוה

א [מיי' פ"ה מהלכות עבודת יוה"כ הלכה יח עכ"מ ולח"מ]:

פ ב מיי' פ"ג מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ז:

פא ג מיי' פ"כ מהלכות עדות הלכה ג:

רבינו גרשום

וכי תימא מאי נפקא לה מינה דלא איכפת לן בין טרפה ובין כשרה הא אמרי דבי ר' ינאי כפרה כתיב בה כקדשים דכתיב כפר לעמך ישראל וגו' וצריך שלא יהא בו מום בקדשים והכא זיל בתר רובה: והתנן לא היה מגיע למחצית ההר כלומר השעיר וכו' ועכשיו לא מצית למיבדק אותו אלא זיל בתר רובה שאינן טרפות: ורוב בעילות אחר הבעל. כלומר שמבעלה עצמה הוא: וממאי דלמא כגון שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורין. כלומר דקים לן דלא בא עליה אלא בעלה דודאי לנו דאביו של זה הוא ומשום הכי אמרינן הכא דחייב לקטול את זה אבל במקום אחר לא אמרינן זיל בתר רובה: וניחוש שמא טרפה היה. כלומר הנרצח ולא קטלינן את הרוצח: וכי תימא דבדקינן ליה הא קא מנוול (מדמו של רוצח) וכי תימא משום איבוד נשמה כו' כלומר משום דקטלינן הרוצח בדקינן ליה ואי טריפה הוא לא קטלינן הרוצח ואי לא קטלינן. דלמא במקום הסייף הוא נקב אלא תדע דזיל בתר רובה שאינן טרפות וקטלינן הרוצח: וכי תימא דבדקינן ליה אי טרפה הוא על מי שהעדים זממו: והתניא ברבי אומר לא הרגו נהרגין העדים דבעינן לקיומי ועשיתם לו כו' ואם העידו עדות שקר דאמרי פלוני הרג את פלוני והוזמו ועדיין לא נהרג הרוצח על מי שהוזמו על פיהם הם עצמם נהרגין דאיכא כאשר זמם ולא כאשר עשה ועכשיו לא מצית אמרת דמשום איבוד נשמה דעדים זוממין ניווליה לנהרג על פיהן א) דרוצח ניווליה לנרצח דאין הורגין הרוצח העדים זוממין אלא בחייו (של נרצח) של מי שהעידו עליו שהרג ואם ניווליה לא מהני ליה אעפ"כ (לא) קטלינן (את זה) לעדים זוממין אלא זיל בתר רובה: דלמא במקום נקב קא שחיט. כלומר שמא תחת העור ניקב הושט או [נפסק] הגרגרת במקום שחיטה: דלמא היכא דאפשר. כלומר לעולם לא אזלינן בתר רובה והיכא דאפשר למיבדקא בדקינן ליה והיכא דלא אפשר למבדקיה אזלינן בתר רובה: לר' מאיר דחייש למיעוטי כדאמרינן לעיל דחייש למיעוט. לענין עיסה כלומר משום שהוא גזר רובה אטו מיעוטא כולן פסולות שמיעוט נקבות אמרינן הכי מכולם

א) אולי צ"ל לנהרג על פיהן כמו דאמרינן לעיל דבשביל איבוד נשמה דרוצח ניווליה לנרצח דאין הורגין לעדים זוממין אלא בחייו של מי וכו'.

דילמא [א]חד מינייהו טריפה הוא אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא וכי תימא מאי נפקא לן מינה הא [א]אין גורל קובע לעזאזל אלא בדבר הראוי לשם וכי תימא דבדקינן ליה והתנן [ב][ב]לא היה מגיע למחצית ההר עד שנעשה אברים אברים רב מרי אמר אתיא [1]ממכה אביו ואמו דאמר רחמנא קטליה °וליחוש דלמא לאו אביו הוא אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא [ג]ורוב בעילות אחר הבעל ממאי דלמא כגון שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורין אפילו הכי [ד]אין אפוטרופוס לעריות רב כהנא אמר אתיא מהורג את הנפש דאמר רחמנא קטליה וליחוש דלמא טרפה הוה אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא וכי תימא דבדקינן ליה הא קא מינוול וכי תימא משום איבוד נשמה דהאי ניווליה וניחוש שמא במקום סייף נקב הוה רבינא אמר אתיא מעדים זוממין דאמר רחמנא [2]ועשיתם לו כאשר זמם וגו' וליחוש דלמא הך דאסהידו ביה טרפה הוה אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא וכי תימא דבדקינן ליה והתניא [ה]ברבי אומר [ג]לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין רב אשי אמר אתיא משחיטה עצמה דאמר רחמנא שחוט ואכול וליחוש [ו]שמא במקום נקב קא שחיט אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא אמר רב אשי אמריתא לשמעתא קמיה דרב כהנא ואמרי לה רב כהנא קמיה דרב שימי ואמר ליה ודלמא היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר דאי לא תימא הכי [ז]לר"מ דחייש למיעוטא °הכי נמי דלא אכיל בישרא [ח]וכי תימא הכי נמי

פסח

ודילמא חד מינייהו. האי דעזאזל טרפה הוא דבשלמא הך דלשם בדיק ליה לאחר שחיטה אלא חבירו משתלח לצוק ואין נשחט: **אין הגורל קובע לעזאזל אלא בראוי לשם.** שהרי בשעת הגורל אין ידוע איזה יעלה לשם הילכך שמעינן ממילא דטרפה לא מייתינן: **בדקינן ליה.** לאחר דחייתו לצוק: **אברים אברים.** ותו לא מצי בדק ליה דאין יכול לידע איזו שבירה מחיים: **קטליה.** הורגהו: **בבית האסורין.** שם עברתו אמו ואין לחוש שמא בא עליה אחר שניהן לבדם היו עד הוכר העובר: **טרפה הוא.** ההרוג ואין זה ראוי ליהרג דגברא קטילא קטיל: **וכי תימא משום איבוד נשמה דהאי.** רוצח דלא לימות משום דבעינן ושפטו העדה והצילו העדה (במדבר לה): **ניוווליה.** להאי נהרג ואי לאו משתכח טרפה יהרג רוצח זה: **ואמאי.** ליחוש במקום סייף שהרגו בה נקב היה תחלה וטרפה הוא וגברא קטילא קטיל: **וכי תימא דבדקינן ליה.** כלומר דכשנהרג על ידי עדותן ואח"כ הוזמו מישתעי קרא ונבדקיה קודם שנהרגם: **והתניא ברבי אומר.** לא ידעינן מנו אלא אחד גדול בדורו היה ועל שם כך נקרא ברבי כדאשכחן בכיצד מעברין בעירובין (דף נג.) אמר רבי אושעיא ברבי ובפ"ב (לקמן כח.) רבי אלעזר הקפר ברבי: **הרגו.** קודם שהוזמו: **אין נהרגים.** דכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה: **אתיא משחיטה עצמה.** דאיירי בה עד השתא: **דלמא במקום נקב קא שחיט.** נקובת הושט במשהו אבל גרגרת ברובא ואם חסרה בכאיסר טרפה באלו טרפות (לקמן דף מה.): **היכא דאפשר.** לעמוד על בירור בודקין ולא סמכינן ארובא וצריכין לבדוק בהמה מכל י"ח טרפות אי נמי כגון קטן וקטנה דאפשר לנו להמתין עד שיגדלו ונדע שאינו סריס נמתין והנך כולהו משום דלא אפשר הוא[א]: **לרבי מאיר.** דלא אזיל בתר רובא הכי נמי דלא אכל בשרא משום דשמא במקום נקב קא שחיט:

פסח

דלית ליה דחטאת קרייה רחמנא מנא ליה דטרפות פוסל בה וי"ל דנפקא ליה מדכתיב תמימה כדדרשינן בפ"ק דמסכת ע"ז (דף ו.) דנח גופיה לאו טרפה הוה מדכתיב תמים ורבנן אצטריך תמימה לכדדרשינן בספרי תמימה דאף שתי שערות שחורות פוסלות בה ולרבי שמעון תרתי ש"מ מדכתיב תמימה [ב]בין אדומה לאשר אין בה מום ועוד יש לומר דפסול התלוי בגופה מודו כולי עלמא כדתנן (פרה פ"ד מ"א) שחטה שלא לשמה פסולה והיינו מחטאת היא ובספרי[ט] נמי [י]דרשינן חטאת היא דמועלין בה וכמה דרשות ואם תאמר בכל דוכתין דמשני קדשי בדק הבית [ג]אמאי לא חשיב ליה כקדשי מזבח משום דחטאת קרייה רחמנא ויש לומר דבכל דוכתין מסלק לה בקושיא אחריתי ובפרק אלו קדשים (תמורה כ.) דקאמר דאין פרה עושה תמורה משום דקדשי בדק הבית היא כיון דנפקותא ליתא בגוף הפרה לא שייך דרשה דחטאת קרייה רחמנא ובבכורות (דף כה.) נמי דקאמר דאין בה איסור גיזה ועבודה לאחר שנפדית משום דקדשי בדק הבית היא ולא הויא כפסולי המוקדשים שנפדו משום דלאחר פדיון שאין תורת פרה עליה לא קרייה רחמנא חטאת אי נמי מה שנפדית היינו משום דלב בית דין מתנה עליה דאי לא הוצרכוה תהא לדמיה כדאמרינן בפרק קמא דשבועות (דף יא.): [כ]**ושחט** ושרף. אע"פ שיש פסוק אחד בינתים מכל מקום משמע ושרף את הפרה כמו שהיתה בשעת שחיטה מדלא כתיב ושרף אותה: **כגון** שהיו אביו ואמו חבושים בבית האסורין. ועוד הוה מצי למידק ודילמא משום דאזלינן בתר חזקה דהעמד האם בחזקת נדקת: **וכי** תימא דבדקינן ליה. מקשינן דנילף מרוצח גופיה דאזלינן בתר רובא דדילמא הרוצח הוא טרפה וטרפה שהרג את הנפש פטור[ל] ושמא דאזלינן בתר רובא מדלא חיישינן להרוג את הטרפה לא נילף בעלמא ועוד נראה לי דטעמא דטרפה שהרג פטור דהיינו משום דהוי עדות שאין אתה יכול להזימה ואי קטלינן עדים כשהוזמו לא שפיר קטלינן ואם כן אין להוכיח אלא [ד]במאי דקטלינן לעדים ולא חיישינן דלמא הך דאסהידו ביה טרפה הוה כדקאמר בסמוך וכן מצינו בשם רבינו מנחם הקדוש אך קשה לי מאי קאמר וכי תימא דבדקינן ליה הא מכל מקום הויא ליה התראת ספק אי לא אזלינן בתר רובא ושמא קסבר דשמה התראה: **ליחוש** דלמא במקום סייף נקב הוה. אין להקשות משכחת לה כגון שהטביעו בנהר דאפשר בתר הכי למיבדקיה דהא קרא בכלי עץ ובכלי ברזל ואבן כתיב אבל קשה דמשכחת לה כגון שהיה קרוס של מוח מגולה וראו שהיה שלם ובא זה ונקבו והרגו ויש לומר דדוחק הוא להעמיד הפסוק בכך ואם תאמר ובספ"ק דמכות (דף ז.) דאמרי רבי טרפון ורבי עקיבא אילו היינו בסנהדרין לא היה אדם נהרג ומפרש דהוו בדקו להו ואמרי ראיתם שטריפה הרג או שלם הרג ואם תמצא לומר שלם הרג שמא במקום סייף נקב הוה והכא משמע דלא חיישינן דאזלינן בתר רובא ויש לומר דרבי עקיבא לטעמיה דאמר דחיישינן למיעוטא בפרק הלוקח בהמה (בכורות כ:) דקסבר חלב אינו פוטר בבהמה בבכורה אע"ג דרוב בהמות אינן חולבות אא"כ יולדות ואע"ג דאפילו רבי מאיר דחייש למיעוטא מודה היכא דלא אפשר רבי עקיבא חשיב ליה אפשר דאיכא לאוקמי קרא שהיה קרוס מוחו מגולה ונקבו כדפירשנו ורשב"ג דפליג עלייהו ואמר אף הם מרבים שופכי דמים בישראל אפילו חייש למיעוטא מ"מ חשיב ליה לא אפשר דדוחק הוא להעמיד הפסוק בכך [ה]ועוד אור"ת דאף על גב דאי לא שיילינן לעדים קטלינן ליה דסמכינן ארובא היכא דלא אפשר היכא דשיילינן להו ואמרי דלא ידעי פטור מידי דהוה אסייף ואריכן[מ] דאי לא שיילינן להו חייב ואי שיילינן להו ואמר אחד בסייף ואחד [ו]באריכן פטור אע"ג דבסייף ואריכן כשאומרים אין אנו יודעין חייב עד דמכחשי אהדדי היינו משום דסייף ואריכן לא שייך כל כך בגוף העדות דמה לי הרגו בסייף ומה לי באריכן אבל במקום סייף נקב הוה דשייך לגוף העדות טפי אי בדקינן להו ואמרו אין אנו יודעין פטור ואחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים דלא שייך לגוף העדות אע"פ דמכחשי אהדדי חייב הקשה רבינו יצחק ברבי מרדכי דהכא ילפינן מרוצח ועדים זוממים דאזלינן בתר רובא אף בדיני נפשות וכן מוכח בריש פ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף סט.) ובאלו הן הנשרפין (שם דף עט:) אמרינן נסקלין בנשרפין ידונו בסקילה הקלה אע"ג דרוב נשרפים נינהו ותירץ ר"ת דכיון דממה נפשך הוא נהרג לענין באיזו מיתה הוא נהרג לא אזלינן בתר רובא ועוד יש לומר דהוי קבוע וכמחצה על מחצה דמי והא דפריך התם מעיקרא כי הוה תני הנשרפין בנסקלין תיפוק ליה דרובא נסקלין נינהו הכי פירושו לכל הפחות לא גרע משום דהוו רובא דנסקלין[נ]: **ודילמא** הך דאסהידו ביה טרפה הוה. ואם תאמר לחובשים אותו י"ב חדש ואם יחיה לאו טרפה הוא ויש לומר דשמא קסבר טרפה חיה ועוד נראה לי דאי אין הורגין העדים כשהוזמו אלא אחר י"ב חדש דדילמא הך דאסהידו ביה טרפה א"כ גם אותו שמעידין עליו אין להורגו עד לאחר י"ב חדש וכיון דלא באו להורגו אלא אחר י"ב חדש א"כ לא יהרגו הם אף לאחר י"ב חדש דדילמא נעשה טרפה הך דאסהידו ביה בסוף י"ב חדשים והרי לא באו אלא להרוג את הטריפה: **לרבי** מאיר דחייש למיעוטא כו'. מדקאמר לרבי מאיר ולא קאמר היכי אכלינן משמע דלא קיימא לן כר' מאיר דחייש למיעוטא וקשה דבפרק הלוקח בהמה (בכורות כד.) פסיק רבי יוחנן כרשב"ג דאמר הלוקח בהמה מניקה מן העובד כוכבים דפטורה מן הבכורה כשבנה כרוך אחריה משום דלא מרחמא ליה אא"כ ילדה אבל מטעם חלב לא מיפטר אע"ג דרוב בהמות אינן חולבות אא"כ יולדות אלמא חיישינן למיעוטא אע"ג דליכא חזקה בהדי מיעוטא דאי אמרינן אוקי בהמה בחזקת שלא ילדה אדרבה העמד וולד בחזקת שאינו קדוש בבכורה שהיה חולין במעי אמו [ז]ויש לומר דרבי יוחנן לא פסיק כוותיה אלא בהא דלא מרחמא אלא אם כן ילדה:

ונפקא

מסורת הש"ס

א) [יומא סג: תמורה ו:], ב) יומא סז., ג) [סוטה כז.], ד) [כתובות יג: נדה ל:], ה) מכות ה:, ו) [לקמן כח:], ז) [לעיל ו. וש"נ], ח) [עי' תוס' לקמן כח: סד"ה אתא כי ממסמס], ט) [חקת פיס' קכד], י) [וכ"א מנחות נא:], כ) שייך לע"א, ל) [סנהדרין עח.], מ) [סנהדרין מא.], נ) [וע"ע תוס' סנהדרין פ: ד"ה הנסקלין ותוס' זבחים ע: עא. סוף ד"ה אפי' אחת],

תורה אור השלם

1. וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת: שמות כא טו

2. וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: דברים יט יט

גליון הש"ס

גמ' וליחוש דילמא לאו אביו הוא. עיין ברמב"ם פ"א הלכה ב מהלכות איסורי ביאה ובחידושי בכור שור קדושין דף פ ע"א: שם ה"נ דלא אכיל בשרא. עיין לקמן דף כח ע"א תוס' ד"ה אתא:

מוסף רש"י

אין אפוטרופוס לעריות. אין אתם יכולים להיות לה אפוטרופוס לומר לא נבעלה (כתובות יג:). **ברבי אומר.** כך היה שמו (מכות ה:). **הרגו.** שלא הוזמו עד שנהרג הנדון על פיהם (שם). **לר"מ דחייש למיעוטא.** ביבמות (סא:) קטן וקטנה לא חולצין ולא מיבמין דברי ר"מ, אמרו לו לר"מ יפה אמרת לא חולצין, איש כתיב בפרשה, מפני מה לא מייבמין, אמר להן קטן שמא ימצא סריס, קטנה שמא תמצא איילונית ונמצאו פוגעים בערוה, ולא אמר רוב קטנים אינם סריסים (לעיל ו.).

שיטה מקובצת

א] משום דלא אפשר הוא דאלת"ה דהני דקתני משום דלא אפשר הוא הס"ד: ב] מדכתיב תמימה ולאשר אין בה מום: ג] דמשני קדשי בדק הבית היא אמאי לא חשיב: ד] וא"כ אין להוכיח אלא ממאי דקטלינן: ה] ועוד אומר ר"ת דאף על גב וכו' נ"ב עי' תוס' בכורות דף כא ע"א: ו] ואחד אמר באריכן פטור: ז] וי"ל דר' יוחנן לא פסיק כותיה אלא. נ"ב נ"א בס"י א) ואתי אלא וכו':

א) אולי צ"ל נ"א בס"י כוותיה בהא וכו' ולא גרסינן אלא.